

اصول روزنامه‌نگاری

در دو شماره قبل گفته بودیم که علوم ارتباطات به صورت عام، علم رسانه‌ها به شکل خاص و دانش روزنامه‌نگاری در حالی استثنایی به ویژه در سال‌های اخیر از اعتبار و اهمیت بسیار بالایی برخوردار شده‌اند. سرعت حرکت این دانش جدید به اندازه‌ای است که در سال‌های نه چندان دور آینده هیچ یک از ساکنان گستره پهناور کره زمین نمی‌توانند نسبت به آن بی‌تفاوت بوده و یا خود را از تأثیرهای شگفت‌انگیز آن بی‌نیاز بدانند. در آن دو شماره به تاریخچه‌ی کوتاهی از سیر تکامل نشریه‌های مختلف و روزنامه‌هایی پرداختیم که از سال‌های آغازین نهضت مشروطیت به وجود آمده بودند و تا عصر پهلوی و برآمدن انقلاب اسلامی در ایران چاپ می‌شدند. با اشاره به آن مقدمه‌ها و پیش‌گفتارها، تلاش خواهیم کرد که از این شماره به مطالب کلاسیک و استاندارد روزنامه‌نگاری بپردازیم. امیدواریم که این تلاش روزنامه‌نگاران مجله‌ی فردوسی برای علاقه‌مندان به دانش روزنامه‌نگاری مفید و قابل استفاده باشد.

«مجله‌ی فردوسی»

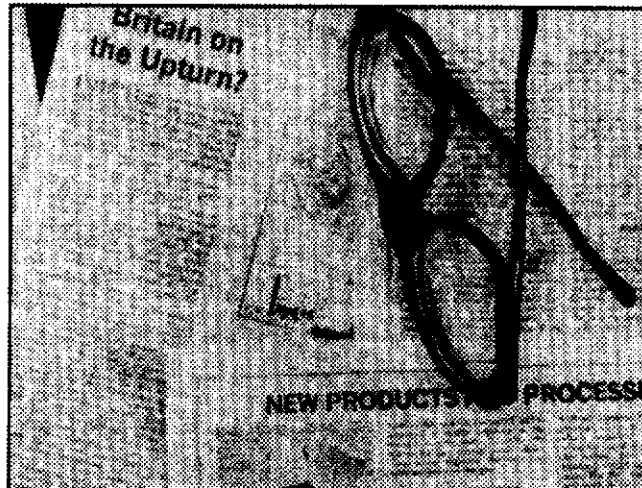
نقش خبر در جوامع انسانی

صندوق‌پستی تا بزرگ‌ترین سیستم‌های پیچیده پیام‌رسانی کهکشانی، بخش‌هایی از ارتباطات و وسایل ارتباطات گروهی را تشکیل می‌دهند. اجتماع علمی و فنی آن سیستم‌های کم‌اهمیت روزهای نخست و پراهمیت امروزی، سختی‌های زندگی انسان را در طول هزاره‌های طولانی تاریخ تمدن بشری به سوی آسان‌تر شدن رهنمون شده است.

انسان امروزی با بهره‌گیری از هوش، خرد و دانش خود و با کمک گرفتن از تکنولوژی خیره‌کننده خبررسانی، خیلی بیشتر از انتظار ظاهر شده است. پیشرفت‌های شگفت‌انگیز علم و دانش انسان باعث شده است تا حواس انسانی که تا چند سال قبل فقط پنج حس به حساب می‌آمدند، امروز از مسرزده‌ها حس نیز بگذرند و زندگی انسان را وارد ابعاد تازه‌ای بکنند. اگر تا چندی قبل تعداد رنگ‌های شناخته شده در طبیعت و صنعت، از تعداد انگشتان دست یک انسان تجاوز

شود که هیچ انسانی در جهان وجود ندارد که بتواند بدون وابستگی مستقیم و یا غیرمستقیم با وسایل ارتباط گروهی به زندگی خود ادامه دهد. چنان‌چه وسایل ارتباط گروهی را در ماهواره‌ها، تصویرهای تلویزیونی، پیام‌های دیجیتالی، صفحه‌های مونیتر الکترونیکی و اینترنتی، تلفن، تلگراف، فکس خلاصه کنیم، به بیراهه رفته‌ایم و از علم ارتباطات گروهی دور افتاده‌ایم. یک نامه‌رسان، یک کوره راه روستایی، یک دوچرخه، یک کبوتر نامه‌رسان، یک اتومبیل کوچک، یک

چنان‌چه انسان‌ها علاقه‌مند به زندگی بهتر و مفیدتر باشند، راه طبیعی آن است که آگاهی‌های بیش‌تری از روستا، شهر، استان، کشور، سرزمین، منطقه، قاره، جهان و سرانجام سرتاسر گستره هستی داشته باشند. سیر طبیعی و غیرطبیعی حوادث و رویدادهایی که هر آن ممکن است در گوشه و کنار گیتی خودنمایی کند، زندگی روزانه‌ی انسان را تشکیل می‌دهند. ناآگاهی و بی‌خبری از این رویدادها، اختلال‌های آشکاری در زندگی فردی و اجتماعی انسان ایجاد می‌کند و باعث می‌شود که آدمی به راه کارهای مناسبی برای زندگی بهتر و مفیدتر دسترسی پیدا نکند.

جهان امروز به لطف رسانه‌های گروهی و ارتباطات ماهواره‌ای و تکنولوژی دیجیتالی به جایی رسیده است که می‌تواند کم‌اهمیت‌ترین خبرها را در مدتی کم‌تر از یک دقیقه به اطلاع مردم دور افتاده‌ترین مناطق گیتی برساند. خلاف نیست اگر گفته

نمی‌کرد، امروز به مرز صدها و هزاران رنگ رسیده است که فقط با سیستم‌های چاپ دیجیتالی قابل تشخیص هستند.

اگر این نظریه را بپذیریم که هر حرفی که از دهان یک انسان خارج می‌شود حامل یک پیام ویژه است، به همان نسبت نیز باید قبول داشته باشیم که مجموعه‌ی حرف‌های انسان‌ها که به صورت گفت‌وگو رد و بدل می‌شوند، خبر نام دارد و هر رفت و آمد خبر نوعی اطلاع‌رسانی محسوب می‌گردد. همین خبرهای به ظاهر بی‌اهمیت هستند که وقتی در مجموعه‌ای درآیند اخبار را تشکیل می‌دهند. برای انتقال این اخبار به گوشه و کنار گیتی میلیون‌ها نشریه، روزنامه، بولتن و کتاب در بخش رسانه‌های نوشتاری و به همین نسبت در بخش رسانه‌های گفتاری و در پس آن‌ها رسانه‌های تصویری و الکترونیکی و ماهواره‌ای و دیجیتالی در تمام مدت ۲۴ ساعت شب و روز در حال فعالیت شگفت‌انگیز خبررسانی هستند تا ما بتوانیم به زندگی عادی و معمولی خود ادامه دهیم.

اگر انسان‌ها به نقش و اهمیت خبر در جایگاه خبررسانی واقف باشند، در نتیجه به اهمیت کسانی که این خبرها را تهیه، آماده و پخش می‌کنند نیز پی خواهند برد. تهیه‌کنندگان خبر هیچ‌کسی جز خبرنگاران نیستند.

بنابراین تا همین قسمت دو عنصر روزنامه‌نگاری برای ما مشخص شدند:

۱- خبر

۲- خبرنگار

روزنامه - خبرگزاری

در یک بستر طبیعی اطلاع‌رسانی نخستین عنصر بسیار مهم، چنان که دیدیم خبر است. اگر خبر نباشد، خبر جمع‌کن و یا خبرنگار هیچ نقش سازنده‌ای ندارد. چنان‌چه خبرهایی از گوشه و کنار یک محدوده جغرافیایی جمع‌آوری شوند،

طبیعی‌ترین کار آن است که این خبرها در جایی و یا مخزنی که به آن خبرگزاری می‌گویند ذخیره و یا جمع‌آوری گردند.

با توجه به آخرین کاوش‌های علمی چنان‌چه عمر کره زمین را ۱۳/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ سال محاسبه کنیم، معلوم نیست بشر به طور دقیق از چه زمانی حرف زدن را آغاز کرده است. بدون تردید آغاز حرف زدن انسان مساوی است با نخستین خبری که از یک انسان به انسان دیگر منتقل شده پس طول عمر خبر برابر است با طول عمر نخستین کلام معنی‌دار که

توسط یک انسان بیان شده است.

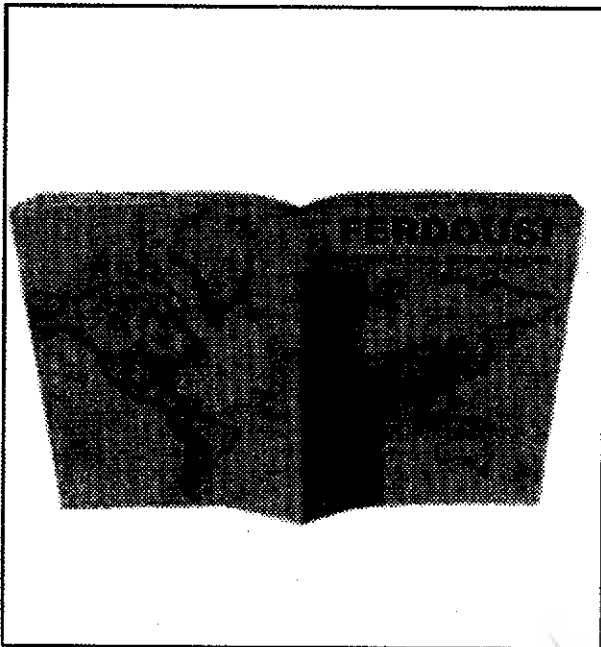
هیچ‌گونه

تردیدی نیست که بیان خبر از زبان یک انسان، میل و علاقه‌ی آن انسان است به بیان خبر در شکل و محتوای نخستین آن می‌تواند بسیار معمولی و بی‌اهمیت باشد. مانند

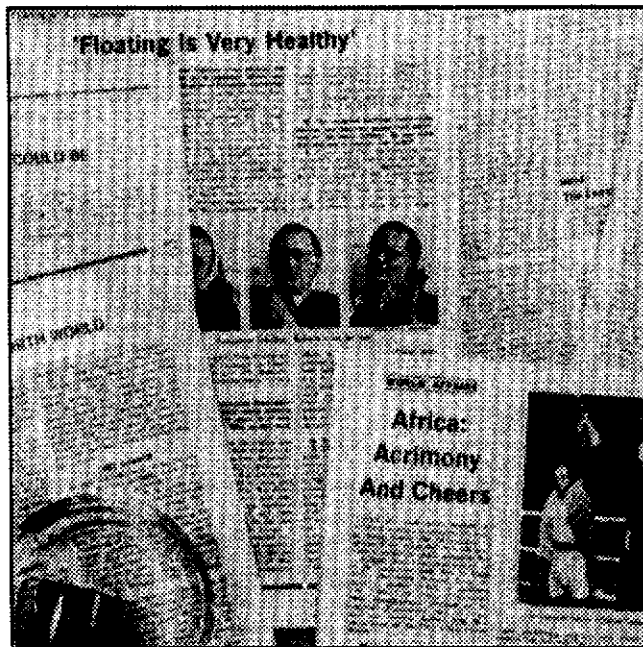
صفحه ۲۱

صدها و میلیون خبری که هر لحظه توسط انسان‌های مختلف به فضای اطرافشان مخابره می‌شوند مانند:

«فرهاد در راه مدرسه کتابش را گم کرد.»
«پروانه دیروز از سفر برگشت.» «ساسان از دوچرخه سواری خوشش می‌آید.» و...
که خبرهایی بسیار ساده و کم اهمیت هستند. یا «گروه کوهنوردان A در ساعت ۱۶ مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۴ به قله‌ی دماوند صعود کردند.» «تنها اسب باقی‌مانده از نژاد اسب‌های ساسانی امروز درگذشت.» «جان - اش - کرافت امروز با چتر از هواپیما پرید.» این خبرها نسبت به خبرهای قبلی از اهمیت بیش‌تری برخوردارند و یا: «در سقوط هواپیمای مسافربری F سیصد نفر جان خود را از دست دادند.» «رئیس جمهوری کشور S ترور شد.» «سفینه‌ی فضایی P در سطح کره ماه فرود آمد» و...
که خبرهایی از نوع درجه‌ی یک و مهم هستند. بنابراین نوع خبر با توجه به اهمیت آن درجه‌بندی شده و مورد استفاده قرار می‌گیرد.

از همان روزهای نخستین پخش خبر حتی در بین انسان‌های اولیه، افرادی بودند که در شکل خبررسان و یا خبر جمع‌کن، خبرها را از یک منطقه و یا محل جمع‌آوری کرده و به یک مرکز و یا کانون

و آمد عمومی و یا محل جمع شدن مردم بر روی در و دیوار نصب می‌شدند تا دیگران آن را بخوانند.

اختراع چاپ

تصولی شگرف در زندگی انسان ایجاد کرد. از همان آغاز کار، چاپ در خدمت خبررسانی قرار گرفت. به زودی اطلاعیه‌های دست‌نویس به صورت چاپی، خبرهای مهم را

مخصوصی منتقل می‌کردند. تمام این اعمال در آن روزهای نخستین و قبل از اختراع خط به صورت شفاهی انجام می‌شد و کانون‌های جمع خبر بیشتر حالت ریش‌سفیدی و ریاست قبیله‌ای را داشتند. هزاران سال بعد و قرن‌ها پیش از اختراع خط، کار خبررسانی را شیپورها و سپس جارچی‌ها انجام می‌دادند. بنابراین در چنین مقطع تاریخی مراکز جمع‌آوری خبر حالت خبر جمع‌کن را داشتند و جارچی‌ها حالت پخش‌کننده خبر و یا خبرگزاری را.

در گذر زمان خط اختراع شد و خبررسانی از حالت شفاهی به صورت کتبی درآمد. هزاران سال گذشت تا بشر بتواند به این کار سروسامانی پیشرفته و علمی بدهد. خبرهای رسیده در کانونی به نام خبرگزاری و یا روزنامه جمع می‌شدند و از طریق این کانون‌ها به اطلاع مردم قسمت‌های دور و نزدیک می‌رسیدند.

قرن‌ها بعد، نشریه‌ها و روزنامه‌ها کار خبررسانی را برعهده گرفتند و دفاتر نشریه‌ها به صورت کانون خبرگزاری‌های کوچک و بزرگ درآمدند.

بنابراین در مسیر تاریخی حرکت خبر و خبرنگار، کانونی به وجود آمد که اخبار را جمع و گزارش می‌کرد. در آغاز و پیش از اختراع چاپ، خبرها به صورت اطلاعیه‌های دست‌نویس در محل‌های رفت

به اطلاع مردم رساندند و مراکز ابتدایی خبرگیری و خبررسانی بهترین استفاده‌ها را از این اختراع بردند. خبرهای جمع‌آوری شده بر روی یک صفحه و یا صفحه‌های بیشتر چاپ شده و به اطلاع مردم می‌رسید. این کار به ظاهر ساده، مقدمه‌ای شد برای چاپ روزنامه و آغاز کار روزنامه‌نگاری که موضوع اصلی گفتمان ما در مجله‌ی فردوسی است و بدین‌وسیله دو عنصر دیگر روزنامه‌نگاری با نام:

۱- روزنامه (به معنای عام)

۲- خبرگزاری

به وجود آمد و جای خود را مستحکم نمود. تا این قسمت متوجه شدیم که خبر، خبرنگار، روزنامه و خبرگزاری چیست

و چگونه به وجود آمده‌اند. اگر چه هر یک از عناصر چهارگانه‌ی مورد اشاره ویژگی‌های خاص خود را دارند و بسیار ساده به نظر می‌رسند، اما ایجاد همین عناصر چهارگانه همانند بسیاری از سازمان‌ها و تشکلهای بشری به طول تاریخ انسان وابسته بوده‌اند و در مسیر پر پیچ و خم رویدادهای تاریخی به وجود آمده‌اند.

اصول اساسی علم گسترده

روزنامه‌نگاری را همین عناصر چهارگانه تشکیل می‌دهند که به بررسی تک‌تک آن‌ها می‌پردازیم.

«ادامه دارد»

آقای رضا ناظمیان

درگذشت برادر گرامی‌تان را تسلیت می‌گوییم.

مجله‌ی فردوسی

آقای دکتر حسین درخشنده

درگذشت والده مکرمه را به شما و خاندان گرامی تسلیت می‌گوییم.

مجله‌ی فردوسی

انتشارات شاهنامه

همراه و همگام با جوانان و دانشجویان اندیشمند در چاپ پایان‌نامه، کتاب و نخستین آثار علمی آنان

۶۷۰۸۹۷۸ - ۶۷۲۷۰۸۵ - ۶۷۳۱۷۶۲

سرکار خانم مریم خرازی

تسلیت ما را به مناسبت فوت پدر بزرگتان بپذیرید.

همکاران شما در مجله‌ی فردوسی

آقایان حسین، رضا و سید عباس مداح سمنانی

درگذشت بانوی پرهیزگار خانم سروی مداح را به شما و تمام خانواده تسلیت می‌گوییم.

محمد کریمی